

situne dei

Årsskrift för Sigtunaforskning
och historisk arkeologi

2012

Redaktion:

Rune Edberg och Anders Wikström

Utgiven av
Sigtuna Museum

Tors fiskafänge

– en bortglömd bild på Lingastenen Sö 352

Roger Wikell

Järnabygden ligger på Södertäljevikens västra strand, och består av Ytter- och Överjärna socknar. I likhet med andra kyrkbygder i östra Södermanland är trakten mycket fornlämningsrik. Gravfält ligger vid alla gamla gårdar och runstenarna står tätt. I Järna med omnejd finns en speciellt utformad ornamentik på stenarna bestående av två hängande runormar, den så kallade Järnagruppen. Ormarnas svansar är sammanflätade, och denna knut återfinns högst upp på stenens framsida. Ormkropparna följer sedan kanterna, de ser ut att hänga, och längst ner, nära markytan finner man ormarnas huvuden. De är alltid utförda i samma stil: glosögon sedda i fågelperspektiv. Ibland finns nacktofsar, mun och en tredelad tunga. På den övre centrala delen möter blicken i regel ett stort kors. En vackert tecknad båt ligger alltid strax ovanför runormarnas huvuden. Skeppen har höga stävar, som i regel når ormarnas kroppar. Ofta syns en utsvängd flik på stävarna, och längs relingarna något som kan vara ”skvättbord”. De utsvängda flikarna kanske enbart är ornamentik, men skulle kunna återge den

konstruktion som ses på sentida Nordlandsbåtar.

De sörmländska runstensskeppen har ofta ett segel, men det är långt ifrån tekniskt korrekt återgivet. Symboliken är tydligen mer avgörande. Seglen utgörs av det stora centralt placerade korset på runstenen. I ett fall, Sö 158, är den framlidne faderns namn skrivet inom en rektangel som står på högkant. Seglet är mycket smalt i förhållande till sin höjd vilket, återigen, påminner om hur Nordlandsbåtar är riggade. Om ristaren istället lagt runorna vågrätt då hade vi ett segel som liknar dem vi ser på gotländska bildstenar, ganska lågt i förhållande till sin bredd som inte sällan är lika med skeppets längd. Källkritiskt kan man ställa sig en enkel fråga: om den hågkomnes namn vore kort, som Sven eller Ulf, hur skulle seglet ha ristats då? Som ett litet stormsegel?

Skeppsbilderna är inga tekniska konstruktionsritningar. Det ligger en djupare symbolik inskriven i första hand, och återgivandet är enbart på den nivån att betraktaren ska känna igen dem som skepp. Det finns ytterligare en intressant detalj på en av

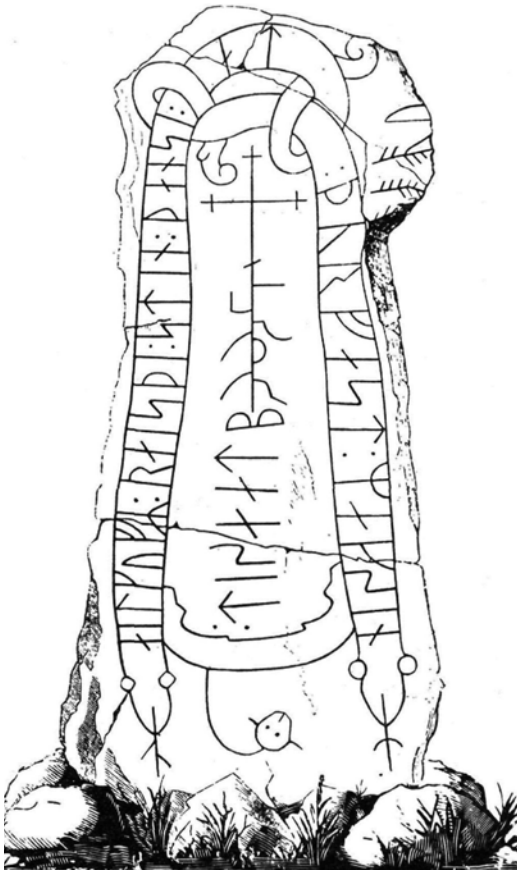

Fig. 1. Den uppresta Lingastenen som den avritades av Richard Dybeck 1863. Ur Södermanlands runinskrifter.

Fig. 2. Lingastenen som den nu står på Skansen i Stockholm. Ormtungorna och betet på reven syns inte. Foto Rune Edberg 2009.

Järnagruppens runstenar, och det är ett ankare enligt den officiella tolkningen i Södermanlands runinskrifter. Ankaret förekommer på Lingastenen, Sö 352, vilket också är den sten Brate & Wessén (1924–1936:xxix) anför som typexempel för stilgruppen.

Men är det ett ankare som avses? Eftersom ornamentiken ofta är symboliskt laddad, kanske vi ska söka ett svar någon helt annanstans än i skeppens tekniska utrustning. För bortåt 150 år sedan gavs ett för-

slag på vad det klumpformade ankaret representerade. Fornforskaren Richard Dybeck såg ett ”nedhängande hufvud” på en linna. För den som är bevandrad i den fornordiska mytologin kommer omedelbart Tors fiskafänge i åtanke. Vi ska åter ta upp Dybecks observation och jämföra bilden av ett ankare med fynd av vikingatida ankaren. Vi ska bekanta oss med Tors fiskafänge som det återges i skriftliga och arkeologiska källor. Mycket tyder på att vi ska omtolka bilden. Istället för ett simpelt ankare ser vi ett

oxhuvud, vilket anspelar på Tors kamp med Midgårdsormen. I likhet med seglen har vi då en symbolisk återgivning mer än en teknisk.

Bakgrund

Lingastenen är ristad på tre sidor: fram-, bak- och ovansida. Ristaren visar prov på sin runkunnighet: både lönnrunor såväl som samstaviga runor används. Inskriften lyder: ”Helgulv reste denna sten efter Torfast, sin svåger, Disa till minne av sin broder... död. Disa gjorde efter ... sina” (*fig. 1–2*). Stenen står i dag på Skansen, men har en gång varit rest vid stora vägen över Linga hed, där ett stort, numera förstört gravfält låg. Runstenen har varit ett ”synligt minnesmärke närmast vägen” för att låna ett utlåtande som möter oss från två andra stenar längs samma stora väg (Sö 34 och Sö 35).

Rika fynd har gjorts vid Linga. Dybeck omnämner ”en halskedja, konstfullt flätad af tjocka silfvertenar”. Tre stora högar på rad innehöll resterna av brända båtar och vapen, bland annat två praktsvärd (Schnittger 1912). Uppenbart är Linga en miljö av hög social status, och det är mot denna bakgrund vi ska tolka den omstridda bilden. Men först ska vi bekanta oss med Tors fiskafänge och stenens forskningshistorik.

Myten

I ”Kvädet om Hymer” finns myten om Tors fiskafänge. För den fortsatta diskussionen har viktiga avsnitt kursiverats. Följande tolkning (förtydliganden av mig inom parentes) är hämtad från Björn Collinders (1972) översättning av Poetiska Eddan. Vi kommer in i handlingen vid strof 17:

17. ”Veur (Tor) var redo att ro på sjön, om starke jätten *ger honom agn*.

Hyme kvad:

18. ”Gå ut i fäskog om du inte räds, bergdaners dråpsman, *att bete söka!*

Det anas mig att du utan våda får av *en ox* *agn på kroken.*”

19. Raskt for svennen sedan till skogs,

Hittade där en helsvart *ox*;

Bergdaners bane *bröt av tjuren*

de tvenne hornens höga fäste. (huvudet med hornen)

Hyme kvad:

20. ”För båtägarn vore det vida bättre att se dig sitta still än slik hjälp få”.

21. Bockarnas herre bad apättlingen föra sin lunnhäst (båten) längre till havs; men jätten han var ej villig, sade han, ej redobogen att ro längre.

22. Dådrike Hyme drog två valar ensam i ett napp upp ur havet; på akterskottet satt Odins frände Veur och redde sig *en rev med list*.

23. Ormens dråpsman, åldrarnas värn, han *agnar på med ett oxhuvud nu*; Över agnet gapar den gudar hata – kring alla land ligger han lindad.

I dikten ägnas fem strofer åt vilket *bete/agn* Tor ska använda för att lyckas fånga själva Midgårdsormen. Betet är tydligen något mycket viktigt. Innebörden av ett oxhuvud är inte självklart för en nutida läsare. En ledtråd finns säkert i namnet på Hymers ox, vilket Snorre (Gylfaginning 47) meddelar i sin version av myten: ”Han (Tor) frågade Hyme vad de skulle agna på med, men Hyme bad honom skaffa sig bete själv. Då gav sig Tor iväg dit där han såg en oxflock

som Hyme ägde. Han tog den största oxen, som hette *Himinrjod*, och slet huvudet av den...” (Collinder 1970:75). Oxens namn betyder ”Himmelens röjare” (Simek 2006: 191). Att fiskafänget var väsentligt visas i strof 25 av Hymiskvida. När ormen högg betet skakades världen i sina grundvalar: ”*Branter brakade, bådor krasades, hela den fasta fornvärlden ristes*”.

Skriftliga och arkeologiska belägg

En grundläggande myt om världens uppbyggnad, kampen mellan ordning och kaos, var förstås viktig att gestalta i ord och bild. Myten finns på fler ställen än i Poetiska Eddan och Snorres Edda. Runologen Sven B. F. Jansson går igenom det kända skriftliga och arkeologiska materialet när han redovisar den berömda Altunastenen (U 1161) i *Upplands runinskrifter* (Jansson 1958:614f). Till det skriftliga källmaterialet redovisas ytterligare några dikter: Brage den gamles skölldikt i *Ragnarsdrapan*, Ulfr Uggasons *Husdrapa* och Eysteinn Valda-sons *Torsdikt*. De två förra är bildbeskrivande, då de utgår från en befintlig figur. Tors fiskafänge har varit gestaltat på en praktsköld och som utsmyckning i en hall som Olafr Páí uppförde i Hjardarholt. Noterbart är att bilder och dikter fanns i miljöer med hög social status. Skaldediktningen leder oss över till de bilder som ännu finns bevarade.

År 1958 var fyra belägg med Tors fiskafänge kända. Alla i sten: Altuna i Uppland, Ardre på Gotland, Hørdum på Jylland och ett rikt dekorerat kors från Gosforth, Cumberland i västra England (Jansson 1958: 617–619). Senare anges ett fragment av ännu ett stenkors från Gosforth (Sörensen & Williams 2002). Detaljen med oxhuvudet syns på Altuna, Ardre och de båda beläggen

från Gosforth. Stenen från Hørdum är något skadad, men uppenbart syns ögonblicket då ormen hugger betet. Alla de övriga visar istället ögonblicket strax innan Midgårdsormen hugger det agnade oxhuvudet. Är det en tillfällighet? Gemensamt är också en eller två män i en båt (en med hammare), ett bete och i samtliga fall utom två är också Midgårdsormen återgiven. Motivets spridning från England till Gotland visar att det var välkänt i sin samtid.

Redan Richard Dybeck antydde att Lingastenen visar fiskafänget. Dybeck var dock alltför försiktig angående motivet med oxhuvudet. Alla efterkommande forskare har varit kritiska och istället sett ett ankare.

Forskningshistorik

Sommaren 1863 var Dybeck på Linga hed. Antikvariskt var stenen känd sedan 1600-talet då Johan Hadorph och Johan Peringskiöld ritade av den. Då låg den omkullfallen med den korsprydd och runristade baksidan uppåt. År 1863 låg stenen ”i en grop be-teckt med jord”. Stenen visade sig vara ristad på tre sidor, men var sönderslagen. Den lagades och restes intill fyndplatsen. Dybeck ritade av stenen, och det är upptakten till en spännande forskningshistorik. Ty redan här går åsikterna isär angående detaljen under båten. Vi anar att Dybeck är övertygad om att bilden avser ett oxhuvud. Fyndet var det första beviset på att Tors fiskafänge var känt i östra Svealand under 1000-talet. Men han publicerar aldrig fiskafänget i klartext. Istället vänder han sig till en auktoritet, George Stephens i Köpenhamn. I två brev frågar han förhoppningsfullt om bekräftelse: ”En farkost med ett hufvud fäst vid ett (?rep), derunder?” (19/10 1869), och återkommer med samma spörsmål i ännu ett brev daterat till själva julafton 24/12

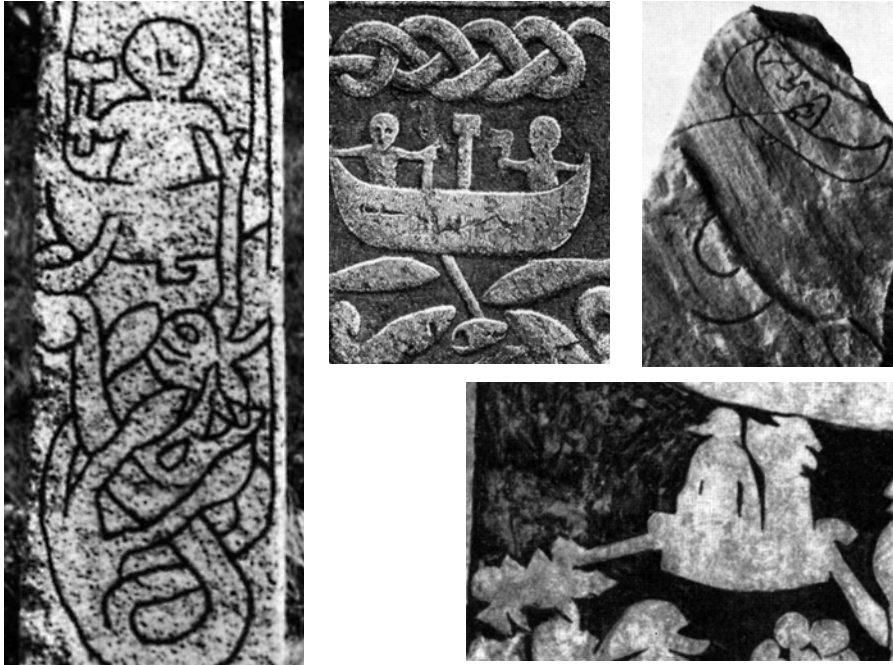

Fig. 3. Tors fiske i olika versioner. Medsols från vänster stenarna från Altuna, Gosforth, Hørdum och Ardre. Efter Upplands runinskrifter.

1869: ”för att få höra ett utlåtande om den å stenen föreställda farkosten med det nedhängande hufvudet.”

Dybeck fick inget svar, och själv vågade han inte skriva att det var en scen ur Tors fiskafänge. Istället publicerar han sin observation i egna tidskriften Runa året därpå ”mellan runslingorna en farkost med derifrån på ett tåg nedhängande hufvud.” (Dybeck 1870:42). Kanske med förhoppningen att någon annan expert skulle ta vid. Det är märkligt hur ängsligt Dybeck undviker att tolka motivet själv, fast han måste ha haft bilden klar för sig. Vi kan anta att Dybeck bildade sin uppfattning redan 1863 när han tecknade av stenen ute på Linga hed. Undfallenheten att tolka var ett ställningstagande han gjort sedan gammalt. I ”Svenska

Run-urkunder” från 1855 görs det veterligt att han blott är en budbärare:

”Redan nu hade törhända tolkningar af inskrifterna bordt lemnas; och det var från början äfven meningen. Men besinnande, att jag här vid lag bara är och kan vara Runurkundernas utgifvare, äfvensom det städse klanderliga i att söka gå större, verkliga förmågor i förväg, har jag beslutat låta tolkningen, der den oundvikligen skulle påkallat djupare eller ytligare språkredogörelser, åtminstone till annan tid uteblifva.” (Dybeck 1855:2).

Hade Dybeck stått på sig, och mer explicit framfört scenen med det nedhängande huvudet från en båt, och frågat läsarna var någonstans i den fornnordiska litteraturen det motivet finns, så hade Lingastenen idag sedan länge ingått som ett självklart belägg

på Tors fiskafänge. Istället ”glöms” hans åsikt. Stephens och ingen annan vågade tro på motivet. Det var för osäkert. Det blev därför ingen sensation i tidningarna som när Altunastenen upptäcktes 1918. DN slog upp rubriken: ”Tors kamp med midgårdssormen, den kända fornisländska myten, funnen i bild på svensk runsten” (DN 14/9 1919). Lingastenen var före sin tid. Det fanns ingen motsvarighet på 1860-talet, och den sparsamma bildframställningen måste ha uppfattats som alltför osäker för akademiker känsliga för kritik. Linga var alltför unikt. Fyndet av Altunastenen låg 55 år fram i tiden.

År 1896 flyttas Lingastenen till Skansen. Nästa runolog som behandlar stenen är Erik Brate. I hans häfte om Skansens runstenar (1898) ägnas inte ett ord åt ornamentiken, utan mycken skarpsinnig möda läggs på läsningen av runorna. Nästan som om runslingor och annat vore innehållslös utsmyckning. Brate påbörjade det gedigna verket Södermanlands runinskrifter, men han kunde dessvärre ej slutföra arbetet. Han avled 1924 vid en ålder av 67 år. Arbetet avslutades av Elias Wessén, även han flitig och kunnig runolog. Ej heller Wessén följer upp Dybecks inbjudan till en kulturhistorisk tolkning. I Brate & Wessén (1924–1936: 343) nämns Dybecks observation. De har en noggrann beskrivning av bilden, och hänvisar till Dybeck och hans iakttagelse av ”ett på ett tåg nedhängande hufvud”, vilket dock avfärdas utan underbyggd argumentation: ”Under båten går en bågböjd linje, slutande med en rund klump; denna är försedd med ett par små, åt sidorna rakt utgående streck; övriga detaljer äro otydliga, men möjligen finnas ett par prickar och ett streck framtill, liknande ögon och tunga. Snarast föreställer figuren ett ankare, vid vilken båten med ett

rep är fästad.” I förordet används Sö 352 som typexempel på den så kallade Järna-gruppen med ”hängande ormar”. Lingastenen förekommer två gånger i Södermanlands runinskrifter, men ingenstans tolkas ornamentiken.

Traditionens makt

Sven B. F. Jansson (1958) rådfrågade vi ovan om Tors fiskafänge angående Altunastenen och övriga belägg. Han har inte med Lingastenen i sin förteckning. Nära tio år senare behandlar han Skansens runstenar, och har genom Dybeck och egna iakttagelser blivit uppmärksam på ”den egenomliga klumpen som hänger under skeppet”. Han konstaterar att liknelsen med Hymiskvida är slående: ”Den bågböjda linjen skulle vara Tors fiskrev, och klumpen skulle föreställa det väldiga oxhuvudet, som Tor hade slitit av för att få ett lämpligt bete”. Men han anser tolkningen osannolik eftersom varken Hymer eller Tor finns ombord på båten. Istället finner han det ”avgjort troligare, att bilden föreställer ett vikingaskepp, liggande för ankar.” (Jansson 1967:39). Förmodligen faller Jansson till föga för tolkningstraditionens makt, och han bekräftar den första officiella tolkningen med en brasklapp, fast han ger en initierad beskrivning. Vi kan leka med tanken att om Lingastenen var ett nyfynd från låt säga 1967, så skulle förmodligen Jansson utan större tvekan ha fört stenen till gruppen Tors fiskafänge, trots avsaknaden av Tor och Hymer. Uppenbart gillar Jansson motivet, och genom hans bibliografi ”ur min framfart” förstår man att han är djupt förälskad i den norröna sagolitteraturen (Jansson 1982). Det är säkert ingen tillfällighet att omslaget på hans bok ”Tor, Hravnkel och andra. Några gamla isländska berättelser” (1966)

pryds av bilden på ”Tors kamp med Midgårdssormen” från Altuna.

Nästa gång Lingastenen behandlades är 1990. Thorgunn Snædal publicerar ”Från Järnatullen till Gårdarrike. En bok om Södertäljetraktens runstenar”. Flera sidor ägnas åt Lingastenen. Dybecks insats omnämns, men inte ord om det nedhängande huvudet. Tolkningen som Brate & Wessén gav drygt 50 år tidigare gäller: ”Ett ankare är fastsatt vid båten med ett rep” (Snædal 1990:48). Strax därpå, år 1992, utkommer ett enkelt häfte av Johan Pettersson och Järna hembygdsförening. Pettersson har läst Janssons skrift, där det i några pregnanta rader ges liv åt fiskescenen. Det här slår an en ton hos Pettersson som i häftet entusiastiskt skriver: ”Båt bilden är värd extra uppmärksamhet. Den kan anspela på Tors fiskafänge som skildras i den fornnordiska mytologin. Berättelsen finns i Snorres Edda från 1220-talet. Tor och jätten Hymer rodde ut för att fånga Midgårdssormen. ”Tor drog upp årorna och gjorde i ordning en stark rev, och kroken var varken för liten eller för klen till den. Han satte fast oxhuvudet och kastade, och kroken sjönk till botten.” (Pettersson 1992:17). Det är klart att Tors fiskafänge går hem. Plötsligt ger forskningen färg åt de annars så likartade runstenarna. Åsikten om Tors fiskafänge får dock inget genomslag utanför Järna.

Lingastenen är fortfarande inte med i olika arbeten om Tor. På en karta, publicerad av Egon Wamers 1999, är Järna en vit fläck när det gäller utprickningar av ”Ritzungen von Thors Fischfang”. Fyndorterna på Wamers karta är desamma som Jansson presenterade 1958. Inför skrivandet av den här artikeln har jag inte hunnit gå igenom den digra litteraturen om Tor. Men det skulle förvåna om någon inkluderar Sö 352, när

runologerna under ett helt sekel inte har lanserat stenen som Tors fiskafänge. Dybecks observation står fortfarande utan officiellt stöd. Den gamla tolkningen bottnar i en tid då motivet var ensamt i sitt slag. Nu är inte längre scenen med Tors fiskafänge unik, på det sätt som den framstod för Dybeck på Linga hed sommaren 1863. Paralleller finns i ett stort geografiskt område. Även vikingatida ankare är kända. Det är dags att revidera vår syn på Lingastenen.

Den förste som, mig veterligt, tycker ankaret på Lingastenen ser märkligt ut är Judith Jesch. Ur hennes bok ”Ships and Men in the Late Viking Age” (2001:169) läser vi följande tänkvärda rader: ”It has been suggested that Sö 352 depicts an anchor and rope though, if so, it is rather a curious-looking one. It is perhaps more plausibly an anchor-stone, or an anchor ’made from wood, stones and rope lashings’ (Crumlin-Pedersen 1997:146), as used on small ships and boats”.

Ankare eller oxhuvud?

Vi har således två förslag: ankare eller nedhängande hufvud? Vi börjar med vilka ankare vi har från vikingatid. Grovt sett kan de delas in i ”fattiga” och ”rika” ankare. De fattiga är de som Jesch anför ovan. Sådana ankare var tillverkade av en stor sten, med låsanordningar av rep och trä. De bör närmast likna den klump vi ser under båten på Lingastenen. De ”rika” ankarna är gjorda av järn, och påminner starkt om traditionella moderna ankare. Arkeologiskt har de påträffats i miljöer med hög social status, t ex Ladby- och Osebergsskeppet (Edberg 2011). I bild har vi järnankare återgivna på Bayeuxtapeten, och där syns tydligt hur dessa hanteras. Att järnankare var viktiga framgår redan av att dessa är inkluderade på

tapeten, vilket visar att det var något man gärna associerades med. De nämns även av skalder (Jesch 2001:169).

Linga var också en miljö med hög social status. Svärd och skepp har fått följa de höglagda på den sista färden. Att man uppförde tre stora högar i rad – i likhet med andra rika miljöer som Gamla Uppsala, Adelsö och Sylta – talar ett tydligt språk. Man sände en stark signal om vilken samhällsgrupp man tillhörde. I den här miljön förväntar man sig ett järnankare och inte ett ”fattigt” stenankare. Det är faktiskt förvånande att man skulle vilja visa upp ett långskepp med ett stenankare vid stora allfarvägen förbi Linga. Det stämmer inte alls med fynd och fornlämningar. Att en påkostad runsten visar ett stenankare lämnar nog betraktaren frågande, och motivet med stenankare är författaren veterligt fortfarande unikt (undantaget Sö 352).

Från England till Gotland

Däremot är Tors fiskafänge ett motiv som förekommer på olika stenmonument från England till Gotland. Även skalderna, verk samma i miljöer med hög status, omnämner Tors fiskafänge, och där framgår hur viktigt själva betet var: ett oxhuvud. Bilderna har förekommit på en praktsköld och i en hall. Dessa oxhuvuden har säkert haft ett annat utseende än hur järnankare gestaltades på Bayeuxtapeten. De arkeologiska beläggen, som Altuna, uppvisar oxhuvuden som har likheter med bilden i Linga. Det är groteska klumpformade huvuden. Läsaren kan jämföra ”den runda klumpen” med hur ristaren valt att återge runormarnas huvuden på Lingastenen. Vi ser samma ögon i fågelperspektiv, samma tecknade mun (dock utan tredelad tunga) och vi har hornen markerade åt sidorna. Ox- och ormhuvudet är teck-

nat enligt samma zoomorfologiska grundprincip, som så många andra huvuden inom djuornamentiken. Betoning ligger ofta på ögonen, och i vårt fall är det ett oxhuvud som ska fästas som bild i sten. Vad mer kan man begära av en bild? Är det inte tydligt nog? Dybeck måste ha sett det uppenbara. Att inte Midgårdsormen är närvarande behöver inte bekymra oss (om nu inte runormarna ska ses som Midgårdsormen?), för som framgått ovan återger flera av de kända bilderna ögonblicket innan ormen hugger på betet. Det är den avgörande punkten, och det är därför inte heller nödvändigt att Tor och Hymer är gestaltade i båten. De som såg motivet, kunde ”omedelbart förstå bildframställningen” eftersom de redan kände till berättelsen. Betraktarna hade förmodligen alla hört de fem stroforna i Hymiskvida om Tors bete. Vi kan därför också förmoda att det har funnits långt fler bilder av Tors fiskafänge av förgängligt material i östra Svealand, vilka gjort att publiken omedelbart förstått motivet. Det räckte uppenbart att anspela på myten med den minimala framställningen på Lingastenen. Med tanke på att stenen har två kors, ska man nog läsa fiskafänget som en metafor för Ragnarök. Då möts åter Tor och Midgårdsormen liksom Kristus som strider mot Ondskans orm på Domedagen. Framställningen är en kristen predikan i hedniskt bildspråk.

Även runstenar har sina öden. Lingastenen är inte bara till en betydande del förstörd, den har också alltför länge varit missförstådd. På 1860-talet räddades den av Dybeck, då stenen låg i en grusgrop ”beteckt med jord”. Hans vädjan om en tolkning av det nedhängande huvudet var länge ohörd. Men i och med denna artikel hoppas författaren att Dybecks önskan att ”få höra ett utlåtande” är besvarad. Men det är ett ödets

ironi, att i skrivande stund har stenen sjunkit ner i jorden, och det så pass mycket att besökarna på Skansen ej längre ser oxhuvudet. Bilden är åter ”beteckt av jord”. Lingastenen förtjänar ett bättre öde. Den bör ingå i vårt källmaterial som ett vikingatida belegg på myten om Tors fiskafänge i Östnorden. På Skansen bör den stå som ett väl vårdat och synligt minnesmärke närmast vägen.

Referenser

- Brate, E. 1898. *Skansens runstenar*. Stockholm.
- Brate, W. & Wessén, E. 1924–1936. *Södermanlands runinskrifter*. Stockholm.
- Collinder, B. 1972. *Den poetiska Eddan*. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm.
- Collinder, B. 1970. *Snorres Edda*. Översättning och inledning av Björn Collinder. Stockholm.
- Crumlin-Pedersen, O. 1997. *Viking-Age Ships and Shipbuilding in Hedeby/Haithabu and Schleswig*. Schleswig och Roskilde.
- Dybeck, R. 1855. *Svenska Run-urkunder. Första samlingen*. Stockholm.
- Dybeck, R. 1870. *Runa*. Stockholm.
- Edberg, R. 2011. Ett vikingatida (?) ankare från Hamngatan i Sigtuna. *Situne Dei*.
- Jansson, S. B. F. 1958. *Upplands runinskrifter 4*. Stockholm.
- Jansson, S. B. F. 1966. *Tor, Hrafnkel och andra. Några gamla isländska berättelser utgivna av Sven B. F. Jansson*. Stockholm.
- Jansson, S. B. F. 1967. *Skansens runstenar*. Stockholm.
- Jansson, S. B. F. 1982. *Historiebok: ur min framfart*. Stockholm.
- Jesch, J. 2001. *Ships and Men in the Late Viking Age. The Vocabulary of Runic Inscriptions and Skaldic Verse*. Woodbridge.
- Pettersson, J. 1992. *Runristningar i Järnasocknarna*. Järna hembygdsförening. Järna.
- Schnittger, B. 1912. Några undersökningar å Linga graffält i Södermanland. *Fornvännen 7*.
- Simek, R. 2006. *Lexikon der germanischen Mythologie*. Dritte, völlig überarbeitete Auflage. Stuttgart.
- Snædal, T. 1990. *Från Järnatullen till Gårdarrike. En bok om Södertäljetraktens runinskrifter. Täljebygdén*. Södertälje.
- Sörensen, P. & Williams, K. 2002. Thorrs Fishing Expedition (Hymiskvida). I: Acker, P, Larrington, C. (red.) *The Poetic Edda: Essays on Old Norse Mythology*. New York.
- Wamers, E. 1999. Hammer und Kreuz. Typologische Aspekte einer nordeuropäischen Amulettsitte aus der Zeit des Glaubenswechsels. I: M. Müller-Wille (red.) *Rom und Byzanz im Norden*. Mainz.

Summary. One of the best known stories in Old Norse mythology is that of Thor fishing for the Midgard snake. It occurs in the Poetic Edda and Snorre’s Edda as well as three scaldic poems. The written source material is rich in detail making it easy to recognize scenes from this story when they occur in archaeological contexts. The most well-known depictions occur on the Altuna stone from Uppland and the stone cross at Gosforth in England. Thor is shown with his hammer while his boat trails a fishing line attached

to the head of an ox: the Midgard snake is about to strike at the bait at any moment. This is a critical moment in the legend which on a deeper symbolic level illustrates the struggle between order and chaos.

There is a further example of this myth, occurring in eastern Central Sweden. This is the Linga runestone, Sö 352. The stone is incised on three sides. On the main face, two snakes edge the stone with their heads hanging down. In the centre is a fine depiction of a ship and something

that clearly is the ox head bait – a minimalistic representation including only the most necessary element: the bait about to be snatched by the great snake. The find was made in the 1860s when little other evidence was known. No researcher dared to interpret this detail as representing the well-known myth. Instead it was interpreted as an anchor. Richard Dybeck, who

discovered the picture, tried in vain to find supporting evidence. Placed in its archaeological context, a scene of Thor's fishing venture fits well with the high social status which the cemetery at Linga represents. The great mounds with cremated boats and prestigious swords are on a par with the world depicted in the scaldic poetry relating to Thor's adventures.